

Т.О. Бевз, С.В. Бевз, В.В. Войтко
ЗАСТОСУВАННЯ НОВИХ ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ
ПІД ЧАС ВИВЧЕННЯ УКРАЇНСЬКОЇ ОРФОЕПІЇ

Нині чимало говориться і пишеться про суржикові елементи українського мовлення, зокрема про акцентні, лексичні, морфологічні, словотвірні, синтаксичні та стилістичні огріхи. Похибки ж у вимові голосних та приголосних звуків, а також звукових комплексів, вочевидь, здаються такими тонкощами, до яких, як мовиться, руки не доходять. Тим часом саме орфоепічні норми слушно вважаються основою культури мовлення, саме й ними започатковується вивчення нормативності рідної мови в курсі “Основи культури мови” на філологічному факультеті педагогічного університету.

Вступ. Українська орфоепія, певна річ, має чимало особливостей, у яких часом нелегко розібратися, нелегко їх засвоїти і запам’ятати. Це й інспірує пошук шляхів для спрощення розуміння цих мовленнєвих явищ, для їх систематизації, тобто алгоритмізації навчального матеріалу з орфоепії. Алгоритмізація, за Словником іншомовних слів . це “побудова алгоритму, що реалізує повний процес” [1, 34]. Алгоритм же (лат. *algorithmus*) — це “сукупність дій (правил) для розв’язування даної задачі” [1, 34].

Мовленнєві особливості, як відомо, згруповані в значному за обсягом масиві правил та винятків з них. вивчення яких, звісно ж. викликає труднощі. До того ж слід мати на увазі, що ці правила мають актуально реалізовуватися в щоденних мовленнєвих процесах. Тож перед мовцями постає завдання систематизувати особливості української вимови. З цією метою і вдаємося до алгоритмізації, тобто “сукупність дій (правил)” подаємо як алгоритм — логічну структуру правил орфоепії.

Екскурс. Зауважимо, що алгоритми будуються за принципами алгебри логіки, яка послуговується двома змінними, а значить вираз може бути істинним (“так”) і хибним (“ні”). на цих принципах і ґрунтується побудова умовних вершин алгоритму.

Для прикладу подаємо блок-схему алгоритму систематизації орфоепічних норм звука [o] (рис. 1).

Розглянемо особливості побудови, наприклад, вершини “2”. Твердження, що звук [o] перебуває під наголосом, може бути істинним, — тоді маємо вимову [o] (вершина “10”) або хибним — переходимо до вершини “3”. Аналогічно формуються й інші вершини алгоритму.

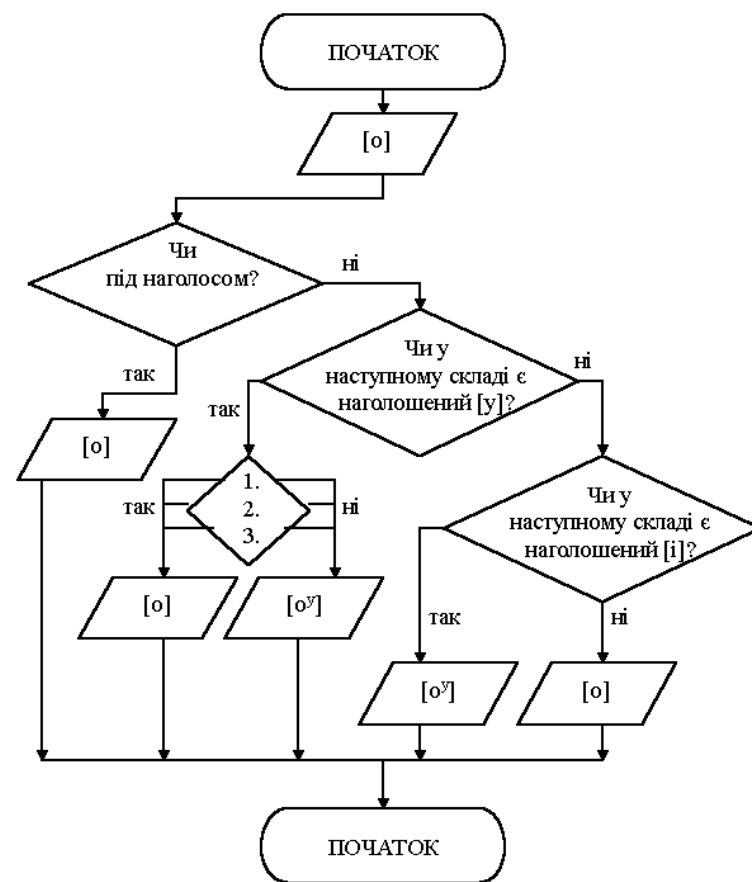

Рис. 1. Блок-схема алгоритму систематизації орфоепічних норм звука [o].

Примітка:

1. Чи це префіксальне [o] (об-, о-, до-, про-, роз-)?
2. Чи це [o] виступає інтерфіксом?
3. Чи це слово інонім?

Розглянемо особливості побудови, наприклад, вершини “2”. Твердження, що звук [o] перебуває під наголосом, може бути істинним, — тоді маємо вимову [o] (вершина “10”) або хибним — переходимо до вершини “3”. Аналогічно формуються й інші вершини алгоритму.

Доцільно зауважити, що алгоритмізація особливостей мовленнєвих процесів виступає не тільки важливою під час їх вивчення, але й необхідною для розробки навчальних програм вивчення цих процесів, тобто для програмування.

У курсі дисципліни «Основи культури мови», на наш погляд, необхідне використання лабораторного практикуму вивчення особливостей вимови голосних та приголосних звуків. Лабораторні заняття слід планувати та проводити з використанням комп'ютерної техніки. Звісно ж, опрацювання пакету прикладних програм стосовно вивчення особливостей української орфоєпії є зручним під час засвоєння курсу.

Алгоритмізація особливостей вимови передбачає можливість розробки програм на базі алгоритмів та їх використання в навчальному процесі.

Розробка програмних засобів моделювання орфоєпічних норм.

На рис. 2 подана структурна схема пакету прикладних програм (ППП) систематизації орфоєпічних норм.

Рис. 2. Структура пакету прикладних програм систематизації орфоєпічних норм

Розроблений ППП охоплює навчальну, ідентифікаційну і тестову частини. Навчальна частина утримує теоретичний матеріал

стосовно вивчення проблеми, що розглядається, та систематизацію правил у вигляді блок-схеми алгоритму. Навчальний модуль використовується з метою поглиблення вивчення та систематизації знань студентів у даному напрямку.

Ідентифікаційний модуль виконує функцію визначення особливостей вимови звука у слові за визначеним набором логічних правил, тобто дає можливість ввести будь-яке слово, ідентифікувати набір логічних правил за можливостями вимови звуку, що вивчається та отримати результат (правильна вимова звуку, наприклад [oʲ]). Визначення набору логічних правил проводиться в діалоговому режимі, тобто на запитання програми «Чи даний звук наголошений?», «Чи в наступному складі маємо наголошений [y] чи наголошений [i]?» — ми відповідаємо логічними змінними «так» або «ні», тобто «істинне твердження» чи «хибне».

У блоці «результат» на базі описаних вище логічних правил програмою формується визначення орфоєпічної норми.

Тестовий модуль ППП використовується для оцінки знань студентів за темою, що вивчається. При використанні тестового модуля, робота навчального та ідентифікаційного модулів блокується. Уведене слово слід проаналізувати за блок-схемою алгоритму систематизації орфоєпічних норм та дати відповідь на запитання, як слід, для прикладу, вимовляти звук [o] в даному слові. Оцінка студентів виставляється ППП автоматично за такими нормами: (91%-100 %) правильних відповідей — «5», (76%-90%) — «4», (66%-75%) — «3», (40%-65%) — допуск до заліку.

Як бачимо, така систематизація полегшує і поглиблює засвоєння орфоєпічних норм.

Наведений пакет прикладних програм аналізує орфоєпічні норми стосовно звуку [o]. Та, певна річ, такий підхід передбачає узагальнення й алгоритмізацію вимови всіх голосних і приголосних звуків, а також звукових комплексів.

Такий підхід має знайти широке застосування у вивченні гуманітарних дисциплін.

Література

1. Словник іншомовних слів. За ред. О.С. Мельничука. — К, 1974. — 775 с.